

УДК 373.2.015.31:159.942

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2024.4.4>

Наталія ВОЛІК

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0002-2511-5782

Олена ХОМИЧ

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0003-3617-8743

Наталія МІХІНА

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0001-7555-9448

Ірина МАЗУР

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, Україна, 49006

ORCID: 0000-0002-7281-7955

Бібліографічний опис статті: Волік, Н., Хомич, О., Міхіна, Н., Мазур, І. (2024). Роль емоційного інтелекту педагога у формуванні соціально-громадянської компетентності дошкільника. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 23–30, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.4.4>

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У статті наголошено на важливості дошкільного віку як початкового щодо розгортання рефлексивних процесів у формуванні «Я»-образу, коли відбувається закладання основи для подальшого розвитку базових якостей особистості. Розкрито сутність та надано визначення поняття соціально-громадянська компетентність дошкільника, виокремлено та зацентовано увагу саме на емоційно-ціннісному компоненті даного конструкту. Схарактеризовано роль дорослого, зокрема педагога у формуванні соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку. Вказано перелік оптимальних показників розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку. Згідно **мети статті**, зроблено акцент на розвитку емоційного інтелекту педагога та його ролі у формуванні соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку. При підготовці до статті було використано **метод** теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури з імплементацією безпосереднього досвіду авторів статті з вказаної проблематики. Окреслено взаємозв'язок емоційного інтелекту педагога з процесом формування соціально-громадянської компетентності дошкільника. Надано опис такої професійної компетентності вихователя «Психоемоційна компетентність» та її основні показники, на які варто звернути увагу під час заходів щодо професійного розвитку вихователя. Надано визначення феномену «емоційний інтелект» та окреслено шляхи розвитку емоційного інтелекту педагога, зокрема вихователя закладу дошкільної освіти. **Новизною** роботи можна вважати наступне: виокремлено та описано напрямки практичної реалізації роботи з формування навичок емоційної компетентності педагога, а саме за допомогою тренінгових впливів. До цих напрямків належать: тренінги особистісного зростання з розвитку емоційного інтелекту педагогів; тренінги професійного зростання з розвитку емоційного інтелекту дошкільників; тренінги педагогічної рефлексії педагога. Надано загальне визначення поняття педагогічна рефлексія. Подано огляд тренінгів, запропонованих вітчизняними дослідниками в галузі розвитку емоційного інтелекту педагогів. Зроблено **висновки** про важливість розвитку емоційного інтелекту педагога для ефетивного виконання професійних обов'язків, в тому числі щодо формування соціально-громадянської компетентності дитини.

Ключові слова: емоційний інтелект, соціально-громадянська компетентність, дошкільник, педагог, вихователь, тренінг.

Nataliia VOLIK

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Elementary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of the Dnipropetrovsk Regional Council, Volodymyr Antonovych str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0002-2511-5782

Olena KHOMYCH

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Elementary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of the Dnipropetrovsk Regional Council, Volodymyr Antonovych str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0003-3617-8743

Nataliia MIKHINA

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Elementary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of the Dnipropetrovsk Regional Council, Volodymyr Antonovych str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0001-7555-9448

Iryna MAZUR

Senior Lecturer at the Department of Preschool and Elementary Education, Communal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education” of the Dnipropetrovsk Regional Council, Volodymyr Antonovych str., 70, Dnipro, Ukraine, 49006

ORCID: 0000-0002-7281-7955

To cite this article: Volik, N., Khomych, O., Mikhina, N. & Mazur, I. (2024). Rol emotsiinoho intelektu pedahoha u formuvannia sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti doshkilnyka [The role of a teacher’s emotional intelligence in the formation of social and civic competence of a preschool student]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 23–30, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2024.4.4>

THE ROLE OF THE TEACHER’S EMOTIONAL INTELLIGENCE IN THE FORMATION OF THE SOCIAL AND CIVIL COMPETENCE OF A PRESCHOOL STUDENT

The article emphasizes the importance of preschool age as an initial stage in the development of reflective processes in the formation of the self-image, when the foundation for the further development of basic personality qualities is laid. **Introduction:** The essence and definition of the concept of socio-civic competence of a preschooler is revealed, the emotional and value component of this construct is singled out and focused. The role of an adult, in particular a teacher, in the formation of social and civic competence of a preschool child is characterized. The list of optimal indicators of the development of the emotional intelligence of a preschool child is indicated. The **purpose** of the article is to describe the process of developing the emotional intelligence of a teacher and its impact on the formation of social and civic competence of preschool children. The research used the **methods** of theoretical analysis of scientific literature and implementation of the author’s practical experience on the specified topic. **Results:** The relationship between a teacher’s emotional intelligence and the process of forming a preschooler’s social and civic competence is outlined. A description of such professional competence of the educator «Psycho-emotional competence» and its main indicators, which should be paid attention to during activities related to the professional development of the educator, are provided. The definition of the phenomenon of «emotional intelligence» is given and the ways of developing the emotional intelligence of a teacher, in particular a teacher of a preschool education institution, are outlined. **Originality:** The directions of practical implementation of the work on the formation of the teacher’s emotional competence skills are indicated, namely with the help of training influences. These directions include: personal growth trainings for the development of teachers’ emotional intelligence; professional growth trainings for the development of emotional intelligence of preschoolers; teacher’s pedagogical reflection trainings. A general definition of the concept of pedagogical reflection is given. An overview of trainings offered by domestic researchers in the field of developing the emotional intelligence of teachers is provided. **Conclusions** were made about the importance of the development of a teacher’s emotional intelligence for the effective performance of professional duties, including the formation of a child’s social and civic competence.

Key words: emotional intelligence, socio-civic competence, preschooler, teacher, educator, training.

Актуальність проблеми. Останні події сучасності, що зумовлені політичною нестабільністю в світі, спонукають все частіше повертатись обличчям до тем, які ще донедавна не привертали достатньої уваги як науковців, що працюють в сфері освіти, так і пересічного громадянина.

Буремні часи спонукають суспільство з іншого боку подивитись на усталені моральні норми, закони, що діють у сфері життєздійснення, комунікації, міжособистісної взаємодії. Інший погляд на формування особистості, імплементація здобутого під час такого переосмислення досвіду – одне з досягнень кожної особистості, суспільства, людства в цілому.

Міра включеності у відповідні трансформаційні процеси віддзеркалюється в кожній людині індивідуально. Науковці ж, у свою чергу, відповідаючи на виклики сучасності, розробляють нові освітні стратегії, імплемтуючи питання стійкості, громадськості, патріотизму в передовий педагогічний досвід.

Україні є чим пишатись – ми відстоюємо право на суверенітет, свободу, незалежність ціною життя найкращих представників нашого суспільства. Вмотивовані, патріотично налаштовані чоловіки і жінки своїм прикладом показують підростаючому поколінню цінність соціально-громадянської компетентності. А особистий приклад, як відомо – найкращий з методів навчання і виховання. Саме тому, питання формування соціально-громадянської компетентності є водночас актуальним для наймолодших та гострим і складним – для дорослих. Підтримати прояви цієї компетентності, змінивши власне ставлення, внутрішню громадянську позицію – завдання дорослих, що поруч з дітьми.

Дошкільний вік – початок розгортання рефлексивних процесів у формуванні «Я»-образу, закладання основи для подальшого розвитку базових якостей особистості. Звідси – розуміння важливості саме цього періоду для впровадження стратегій української ідентичності, особистісних новоутворень цього віку в напрямку формування активної соціальної позиції майбутнього громадянина.

Завдяки систематичним дослідженням було встановлено, що розвиток емоційного інтелекту сприяє підвищенню самосвідомості (здатності людини усвідомлювати свої емоції, мотиви та

цінності). А це, в свою чергу неабияк впливає на можливість ефективно впроваджувати педагогічну діяльність, адже слугує дієвим засобом профілактики емоційного вигорання, що є логічним супутником будь-якої діяльності у системі «людина-людина». Звісно, коли мова йде про взаємодію дорослого та дитини дошкільного віку, емоційна сфера якої знаходиться в процесі формування – питання емоційної стійкості, гнучкості, емпатійного спілкування потребує пріоритетної уваги. Емоційно розумний педагог зможе заспокоїти, ушляхетнити вируючі емоції дитини, зрештою – виховати її почуття та навчити емоційно ставитись до себе та інших, подій у дитсадочку, громаді, державі, світовому співтоваристві. Саме це є запорукою емоційно-ціннісного ставлення дитини до будь-яких суспільних проявів в соціумі та громаді, а отже, сприяє формуванню її соціально-громадянської компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним напрямом сучасних наукових досліджень є розробка та впровадження тренінгових програм, спрямованих на підвищення рівня емоційного інтелекту в професійному середовищі. Науковиці О. Боковець, В. Зарицька та М. Журавльова та у своїх роботах представили ґрунтовні експериментальні дані щодо ефективності таких програм для різних категорій фахівців (спеціалісти гуманітарного профілю, студенти-психологи, керівники підприємств). Їхні дослідження, які базуються на застосуванні різноманітних психометричних інструментів та статистичних методів аналізу, дозволили розробити ефективні методики для оцінки рівня емоційного інтелекту та вимірювання динаміки його розвитку в процесі тренінгу (Боковець, 2022, с.567-571; Журавльова, 2009, с. 57-61; Зарицька, 2021, с. 19-22).

Дослідження встановили, що така форма особистісної взаємодії як тренінг, сприяє розвитку таких важливих компонентів емоційного інтелекту, як саморегуляція, емпатія та соціальні навички. Саморегуляція дозволяє людині ефективно керувати своїми емоціями, а емпатія – розуміти почуття інших людей та будувати з ними конструктивні відносини. Соціальні навички, такі як комунікація, співпраця та вирішення конфліктів, є необхідними для успішної професійної діяльності.

Метою статті є охарактеризувати процес розвитку емоційного інтелекту педагога та його

вплив на формування соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Базовий компонент дошкільної освіти, ще з першої його редакції, неодноразово звертався до питань розвитку соціальних компетенцій дитини дошкільного віку. Проте, лишень в останній редакції Державного стандарту дошкільної освіти наголошено на визначній ролі такої компетентності дитини дошкільного віку, як соціально-громадянська. Її виокремлено як ключову та висвітлено в межах інваріантної частини освітнього напрямку «Дитина в соціумі» (*Про затвердження Базового...*, 2021, с. 16-18).

Недарма, у 2022/2023 навчальному році одним із провідних напрямів діяльності закладів дошкільної освіти Міністерство освіти і науки України визначило формування соціально-громадянської компетентності вихованців, що було надалі збережено в 2023/2024 навчальному році як актуальна потреба, а також в 2024/2025 році – зацентровано увагу саме на національно-патріотичному вихованні, як його складовій (*Про окремі питання...*, 2022; *Про окремі питання...*, 2023; *Щодо організації освітнього...*, 2024).

Базовим компонентом дошкільної освіти (2021) визначено, що **соціально-громадянська компетентність** – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі у соціальних подіях, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві, та спрямовані на покращення спільного життя (Олійник, 2022, с.73-76; *Про затвердження Базового...*, 2021, с. 16).

Автори базового компонента структурували нову редакцію таким чином, щоб звернути увагу на формування саме емоційно-ціннісного ставлення дитини щодо кожної з ключових компетентностей. Так, серед інших надбань дитини-дошкільника маємо: «Емоційно реагує на власну участь та участь інших у різних видах діяльності: вміє співпереживати та співчувати; емоційно ставитися до труднощів та шляхів їх подолання» (*Про затвердження Базового...*, 2021, с. 16).

Як бачимо, ці вміння напряму пов'язані з показниками розвинутого емоційного інтелекту. Звертаючись до дослідників цього феномену, знаходимо наступне визначення:

Емоційний інтелект (англ. Emotional intelligence) – здатність ефективно розбиратися в емоційній сфері людського життя: розуміти емоції і емоційне підґрунтя відносин, використовувати свої емоції для вирішення завдань, пов'язаних з відносинами та мотивацією (Волік, 2024, с. 17).

Для дітей дошкільного віку оптимальний рівень емоційного інтелекту характерний такими показниками:

- орієнтується в основних емоціях, самостійно ідентифікує власний емоційний стан у знайомих та незнайомих ситуаціях;
- намагається зрозуміти емоційний стан інших близьких людей;
- використовує різні способи досягнення мети відповідно до ситуації;
- здатна встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями життя і своїми емоціями, переживаннями;
- адекватно реагує на різні життєві ситуації, управляє собою, намагаючись стримувати негативні емоції, співвідносить характер емоційної поведінки з її наслідками для інших;
- використовує отриману інформацію про емоції інших людей у спілкуванні з ними;
- виявляє емпатійне ставлення до людей довкола себе.

Зрозуміло, що тільки емоційно компетентний дорослий зможе відповідним чином сформувати зазначені навички у дитини. Тим паче, як визначає одна із співавторок БКДО-2021, О. Косенчук, одним із напрямів з формування соціально-громадянської компетенції дітей дошкільного віку неодмінно має бути методична робота з формування у педагогів рефлексивних умінь, підготовка «педагогів-фасилітаторів». Це, в першу чергу, пов'язано з останніми викликами освітнього процесу – виникнення небезпечної ситуації у будь-який момент (Косенчук, 2023, с. 10).

Не можемо не погодитись з вченою. Отже, постає питання: яким чином ефективно забезпечити розвиток емоційного інтелекту педагога, сформувати відповідні вміння та навички, зробити сучасного вихователя компетентним у питаннях саморефлексії та емоційної обізнаності?

Пропонуємо відшукати відповідь на це питання у роботах вітчизняних вчених.

Теоретичний аналіз змісту означеної проблематики підвів нас до розуміння: практичну

роботу з формування навичок емоційно компетентного педагога, маємо реалізовувати в трьох напрямках.

1. Тренінги особистісного зростання з розвитку емоційного інтелекту педагогів;

2. Тренінги професійного зростання з розвитку емоційного інтелекту дошкільників;

3. Тренінги педагогічної рефлексії педагога.

Експериментальні дані, отримані в ході досліджень, свідчать про те, що систематичне тренування емоційного інтелекту призводить до статистично значущих змін у поведінці учасників. Зокрема, було виявлено підвищення рівня задоволеності роботою, зниження рівня стресу та конфліктів, а також поліпшення міжособистісних відносин. Ці результати підтверджують високу ефективність тренінгових програм, розроблених на основі наукових досліджень.

Таким чином, наукові дослідження в галузі емоційного інтелекту надають вагомі докази того, що розвиток цього важливого психологічного конструкту є ключовим фактором успіху в сучасному світі. Систематичні тренінги, засновані на наукових принципах, дозволяють розвивати емоційний інтелект і, як наслідок, підвищувати ефективність професійної діяльності та покращувати якість життя.

А як щодо розвитку емоційної гнучкості педагогів, а саме – вихователів закладів дошкільної освіти? Чи може цей напрям освіти дорослих взагалі претендувати на цільову увагу з боку суспільства, держави? Відповідь знаходимо у Наказі Міністерства освіти України «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наявність цього документу, а також інших нормативних актів свідчить про зацікавленість держави в унормуванні юридичних, економічних та соціальних аспектів функціонування закладів дошкільної освіти загалом та визнанні вихователя як кваліфікованого фахівця, діяльність якого потребує окремої уваги зокрема.

У вказаному документі зазначено: однією з базових трудових функцій вихователя ЗДО є «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу», що в свою чергу розглядається як наявність такої професійної компетентності – «Психо-емоційна компетентність» вихователя закладу дошкільної освіти. Вона виражається в наступних показниках:

- здатність до самоконтролю, саморегуляції;
- здатність до толерантної взаємодії;

– здатність до швидкого реагування на зміни (гнучкість);

– адаптивність;

– стресостійкість (*Про затвердження професійного...*, 2021).

У цьому контексті, над проблематикою підвищення рівня розвитку емоційного інтелекту педагогів варто згадати напрацювання дослідника О. Новака. Вчений провів докладні дослідження, окресливши шляхи розвитку емоційного інтелекту педагогічних працівників. Науковець робить висновок: першочерговими напрямками розвитку ЕІ у педагогічних працівників є підвищення їх рівня здатності до емоційної саморегуляції, що базується на емоційній обізнаності. О. Новак виявив, що результату можна досягнути в тому числі через низку «ненормативних» ефектів, як от: ефект зближення, ефект емоційного знесилення, ефект післядії (Новак, 2010, с. 41-47).

Також, над цим питанням активно працює дослідниця Т. Андрющенко, яка розглядає відповідну тематику в межах компенсаторної освіти. Вона ретельно розглянула теоретичні основи та емпіричні дані, що надало їй можливість створити модель розвитку емоційного інтелекту, а також застосувати перелік технік розвитку емоційного інтелекту (техніка ідентифікації, техніка «Ауторефлексія», техніка метафоричного висловлення почуттів, техніка емоційного самоаналізу Д. Рейноутера тощо) (Андрющенко, 2023, с. 39-42).

Вчена Я. Швень знайомить широке коло дослідників тренінгових впливів на розвиток емоційного інтелекту з новою технологією освіти дорослих – воркшоп. Особливістю цієї технології є те, що учасники заходу мають використовувати тільки свій досвід, особисті професійні навички та знання. Завданням тут виступає взаємний обмін думками, досвідом. Воркшоп складається з трьох блоків: Інформаційний (діагностичний практикум за методикою Н. Хола, з подальшим опрацюванням та інтерпретацією; додаткові методики), розвивальний (вправа-криголам «Знайомство», вправа «Сходинки», вправа «Мова кольору», рефлексійна вправа «Ауторефлексія») та фідбек заходу (рефлексія та побажання учасників) (Швень, 2018).

Щодо отримання навичок з розвитку емоційного інтелекту вихованців, звертаємось до напрацювань сучасних вчених – С. Дрібас,

Н.Волік, які розглядають тренінг як дієвий практичний засіб розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку (Дрібас, 2020; Волік, 2021).

Так, науковиця С. Дрібас в авторському навчальному курсі «Технологія розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку» знайомить зі змістом технології розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку та наводить приклади практичних вправ, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту дітей раннього і дошкільного віку (Дрібас, 2020).

Дослідниця Н. Волік надає об'ємний розгорнутий матеріал з визначеної тематики у запатентованому літературно-письмовому творі наукового характеру «Тренінг для педагогів з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку». У теоретичному модулі розглядається роль емоцій у житті людини, емоційний розвиток дитини дошкільного віку, поняття емоційного інтелекту, емоційний інтелект як педагогічна проблема. В практичному блоці наводиться тестування на визначення емоційної спрямованості особистості, вправи для розвитку ЕІ педагога, ігри для розвитку ЕІ дошкільника (Волік, 2021).

Узагальнюючи надані в літературних джерелах визначення, виявляємо, що **педагогічна рефлексія** – це система процесів, що забезпечує аналіз цілей, завдань, способів, прийомів і предметного змісту самої педагогічної діяльності та викликає трансформацію особистісного ставлення до себе та інших учасників педагогічної взаємодії.

Формування педагогічної рефлексії засобами тренінгу розглядається багатьма дослідниками. Так, М. Марусинець презентує рефлексивний тренінг як засіб формування професійних здатностей педагога. В ньому автор вміщує різні види завдань та форми їх проведення, що активізують особистісну та професійну рефлексії педагога (Марусинець, 2013). Науковиця Н. Деньга наголошує, що на відміну від інших методичних заходів, тренінг не лише передає знання, але й створює умови для глибокої рефлексії та особистісних змін. Завдяки активним методам роботи та взаємодії учасників, тренінг дозволяє педагогам не тільки збагатити свій професійний досвід, але й закріпити нові знання та навички на рівні переконань та цінностей (Деньга, 2016, с. 79-85). Дослідник В. Кобильченко надає дієві сценарії проведення тренінгів педагогічної рефлексії, подає тест-вправу «Готовність до спілкування» (Кобильченко, 2011, 32-38).

Висновки. Таким чином, за результатами тренінгових впливів, маємо емоційно обізнаного педагога, який усвідомлює значення емоційного інтелекту для ефективного виконання професійних обов'язків, в тому числі щодо формування соціально-громадянської компетентності дитини, де вона має продемонструвати своє емоційно-ціннісне ставлення через залученість в соціально-значущі процеси суспільства – спочатку в дитячому співтоваристві, а в перспективі – розширити свій інтерес до громадянських та загальнолюдських цінностей щодо громади, держави, світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко Т. К. Нетворкінг «Розвиток емоційного інтелекту педагогів» у контексті компенсаторної освіти. *Педагогічний вісник*. 2023. №2. С.39-42
2. Боковець, О. І. Емоційний інтелект керівника як регулятор ділової взаємодії. *International scientific innovations in human life. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House, Manchester, 2022. С. 567-571. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/c17bb17d-5f8b-4e63-8998-db1cf4c76d03/content>
3. Волік Н. М. Тренінг для педагогів з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. *Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції: «Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм»*. Кременчук, 19.03.2021 року. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/issue/view/19.03.2021>
4. Волік Н. М. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти: дис. ... доктора філософії : 012. Запоріжжя, 2024. 299 с. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Disertatsiya_Volik-1.pdf
5. Деньга Н. М. Тренінг як засіб розвитку професійної рефлексії педагога. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2016. №18. С. 79-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2016_18_15.
6. Дрібас С. А. Технології розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. Онлайн-курс підвищення кваліфікації. URL: <https://genezum.org/course-details/tehnologiya-rozvytku-emociynogo-intelektu-u-ditey-doshkilnogo-viku>

7. Журавльова М. О. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень. *Наука і освіта: науково-практичний журнал Півд. наук. Центру АПН України*. 2009. № 1/2. С. 57-61. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13973/1/Zhuravlova%20M.%202009.pdf>
8. Зарицька В. В. Соціально-психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2021. № 2. С. 19-22. URL: <https://doi.org/10.32782/psyvisnyk/2021.2>.
9. Кобильченко В. В. Базові сценарії занять з тренінгу педагогічної рефлексії. *Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. Науково-методичний журнал*. 2011. № 2 (60). С. 32-38. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5593/1/%D0%A%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.PDF>
10. Косенчук О. Г. Соціально-громадянська компетентність дошкільника: сучасний освітній вектор. *Дошкільне виховання*. 2023. №5, С. 8-10.
11. Марусинець М.М. Рефлексивний тренінг як засіб формування професійних здатностей педагога. *Актуальні проблеми психології. Зб. наукових праць*. 2013. Т. 4, Вип. 9. С. 178-190. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v4/i9/18.pdf>
12. Новак О. О. Шляхи розвитку емоційного інтелекту педагогічних працівників. *Постметодика*. 2010. № (6)97. С. 41-47.
13. Олійник Д. С. Формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: зб. наукових праць: в 2-х ч.* За заг.ред.: О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: ФОП Левковець, 2022. Ч.1. С. 73-76.
14. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: Наказ МОН України від 12.01.2021 р. №33. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_povnu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
15. Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти». Наказ Міністерства економіки України № 755-21 від 19.10.21 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>
16. Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році: Лист МОН № 1/8504-22 від 27.07.22 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pitannya-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20222023-navchalnomu-roci>
17. Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2023/2024 навчальному році: Лист МОН № 1/12490-23 від 21.08.23 р. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pitannya-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>
18. Швень Я. Л. Воркшоп «Розвиток емоційного інтелекту педагога». *Методист*. 2018. №9. С. 27-32.
19. Щодо організації освітнього процесу в 2024/2025 навчальному році у закладах дошкільної освіти: Лист МОН від 27.08.24 р. № 1/15368-24. URL: <https://mon.gov.ua/npa/shchodo-orhanizatsii-osvitnoho-protsesu-v-20242025-navchalnomu-rotsi-u-zakladakh-doshkilnoi-osvity>

REFERENCES:

1. Andriushchenko, T. (2023). Networkinh «Rozvytok emotsiinoho intelektu pedahohiv» u konteksti kompensatornoi osvity. [Networking “Development of emotional intelligence of teachers” in the context of compensatory education]. *Pedahohichnyi visnyk*. Cherkasy, 2, 39-42. (in Ukrainian)
2. Bokovets, O. (2022). Emotsiinyi intelekt kerivnyka yak rehuliator dilovoi vzaiemodii. International scientific innovations in human life. [Manager’s emotional intelligence as a regulator of business interaction]. *Proceedings of the 12th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House, Manchester, 567-571. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/c17bb17d-5f8b-4e63-8998-db1cf4c76d03/content>. (in Ukrainian)
3. Volik, N. (2021). Treninh dlia pedahohiv z rozvytku emotsiinoho intelektu ditei doshkilnoho viku. [Training for teachers on the development of emotional intelligence of preschool children]. *Materialy II mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii: «Aktualni pytannia suchasnoi pedahohiky: tvorchist, maisternist, profesionalizm»*. Kremenichuk, 271-278. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/conferences/issue/view/19.03.2021>. (in Ukrainian)
4. Volik, N. (2024). *Development of emotional intelligence of preschool children in the conditions of a preschool education institution*. [PhD dissertation, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University]. URL: https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/Disertatsiya_Volik-1.pdf. (in Ukrainian)
5. Denga, N. (2016). Treninh yak zasib rozvytku profesiinoi refleksii pedahoha. [Training as a means of developing the teacher’s professional reflection]. *Iytoky pedahohichnoi maisternosti. Seriya : Pedahohichni nauky*, 18, 79-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2016_18_15. (in Ukrainian)

6. Dribas, S. (2020). Tekhnolohii rozvytku emotsiinoho intelektu u ditei doshkilnogo viku. Onlain-kurs pidvyshchennia kvalifikatsii. [Technologies for the development of emotional intelligence in children of preschool age. Online advanced training course]. URL: <https://genezum.org/course-details/tehnologiya-rozvytku-emociynogo-intelektu-u-ditey-doshkilnogo-viku>. (in Ukrainian)
7. Zhuravlova, M. (2009). Emotsiinyi intelekt yak problema psykholohichnykh doslidzhen [Emotional intelligence as a problem of psychological research]. *Nauka i osvita: naukovo-praktychnyi zhurnal Pivd. nauk. Tsentru APN Ukrainy*, 1/2, 57-61. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/13973/1/Zhuravlova%20M.%202009.pdf>. (in Ukrainian)
8. Zarytska, V. (2021). Sotsialno-psykholohichni chynnyky rozvytku emotsiinoho intelektu. [Social and psychological factors in the development of emotional intelligence]. *Naukovi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiia*, 2, 19-22. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.2>. (in Ukrainian)
9. Kobylchenko, V. (2011). Bazovi stsenarii zaniat z treninhu pedahohichnoi refleksii. Defektolohiia. [Basic scenarios of classes on pedagogical reflection training]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia. Naukovo-metodychnyi zhurnal*, 2 (60), 32-38. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5593/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.PDF>. (in Ukrainian)
10. Kosenchuk, O. (2023). Sotsialno-hromadianska kompetentnist doshkilnyka: suchasnyi osvitnii vektor [Socio-civic competence of a preschooler: a modern educational vector.]. *Doshkilne vykhovannia*, 5, 8-10. (in Ukrainian)
11. Marusynets, M. (2013). Refleksyvnyi treninh yak zasib formuvannia profesiinykh zdatnosti pedahoha. [Reflective training as a means of forming the teacher's professional abilities]. *Aktualni problemy psykholohii. Zb. naukovykh prats*. Vol. 4, 9, 178-190. URL: <http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v4/i9/18.pdf>. (in Ukrainian)
12. Novak, O. (2010). Shliakhy rozvytku emotsiinoho intelektu pedahohichnykh pratsivnykiv. [Ways of developing the emotional intelligence of pedagogical workers]. *Postmetodyka*, (6)97, 41-47. (in Ukrainian)
13. Oliinyk, D., Maksymova, O. & Fedorova, M. (Ed.). (2022). Formuvannia sotsialno-hromadianskoi kompetentnosti u ditei starshoho doshkilnogo viku. [Formation of social and civic competence in older preschool children]. *Innovatsiini protsesy v doshkilnii osviti: teoriia, praktyka, perspektyvy: zb. naukovykh prats*. Zhytomyr: FOP Levkovets., Part I, 73-76. (in Ukrainian)
14. Pro zatverdzhennia Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity (Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity) nova redaktsiia. [Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine On the approval of the Basic Component of Preschool Education (State Standard of Preschool Education) new edition]. No. 33. (January 12, 2021). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (in Ukrainian)
15. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu "Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity" [Order of the Ministry of Economy of Ukraine On the approval of the professional standard "Preschool teacher"]. No. 755-21 (October 19, 2021). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>. (in Ukrainian)
16. Pro okremi pytannia diialnosti zakladiv doshkilnoi osvity u 2022/2023 navchalnomu rotsi. [Letter of the Ministry of Education and Culture On specific issues of the activities of preschool education institutions in the 2022/2023 academic year]. No. 1/8504-22. (July 27, 2022). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>. (in Ukrainian)
17. Pro okremi pytannia diialnosti zakladiv doshkilnoi osvity u 2023/2024 navchalnomu rotsi. [Letter of the Ministry of Education and Culture On specific issues of the activities of preschool education institutions in the 2023/2024 academic year]. No. 1/12490-23. (August 21, 2023). URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-okremi-pitannya-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>. (in Ukrainian)
18. Shven, Y. (2018). Vorkshop «Rozvytok emotsiinoho intelektu pedahoha». [Workshop "Development of emotional intelligence of a teacher"]. *Metodyst*, 9, 27-32. ([in Ukrainian)
19. Shchodo orhanizatsii osvitnoho protsesu v 2024/2025 navchalnomu rotsi u zakladakh doshkilnoi osvity. [Letter of the Ministry of Education and Culture Regarding the organization of the educational process in the 2024/2025 academic year in preschool education institutions]. № 1/15368-24. (August 27, 2024). URL: <https://mon.gov.ua/npa/shchodo-orhanizatsii-osvitnoho-protsesu-v-20242025-navchalnomu-rotsi-u-zakladakh-doshkilnoi-osvity>. (in Ukrainian)